

در برنامه سوم توسعه شبه‌تعارف‌ها در بخش صنعت حذف می‌شود

اشاره:

اعمال سیاست‌های حمایتی در دوره معین و معمولاً میان‌مدت موجب رشد و شکوفایی بخش‌های اقتصادی موردنظر و یافتن توانایی رقابت این بخش‌ها در بازارهای بین‌المللی می‌شود، اما تداوم و پایداری سیاست‌های حمایتی نه تنها مانع از شکوفایی کامل بخش‌های موردهدف می‌شود، بلکه علایم اقتصادی نادرست، به بخش سرمایه‌گذاری می‌دهد و در نهایت تخصیص منابع را از قاعده و توجیه اقتصادی دور می‌کند.

بخش صنعت ایران در سال‌های قبل و پس از پیروزی انقلاب اسلامی به اشکال مختلف مورد حمایت قرار گرفته و هنوز توانمندی و آمادگی لازم برای حضور مؤثر در بازارهای جهانی را نیافته است. هر چند که سهم این بخش در مجموعه صادرات غیرنفتی کشور روبه‌تزايد می‌باشد و تقریباً نیمی از نیازهای خود را نیز نمی‌تواند با صدور تولیداتش تأمین مالی ارزی نماید.

به‌منظور بررسی نحوه اعمال سیاست‌های حمایتی در بخش صنعت و چگونگی نتیجه‌بخش بودن این سیاست‌ها در حال و آینده، خبرنگار نشریه «بررسی‌های بازرگانی» با آقای مهندس تقی کشاورز محمّدیان مدیرکل اقتصادی و بازرگانی وزارت صنایع گفت‌وگویی دارد که با هم می‌خوانیم.

■ سیاست‌های حمایتی در بخش

صنعت به چه صورت است؟

□ سیاست‌های حمایتی در بخش صنعت را از چند دیدگاه می‌توان بررسی کرد که دیدگاه مقررات صادرات و واردات از آن جمله است.

در تمامی کشورها برای انجام عملیات صادرات و واردات، مقرراتی وجود دارد که با توجه به وضعیت صنعت و تولیدات داخلی آنها تنظیم شده است. در ایران نیز این مقررات به گونه‌ای تنظیم شده است تا حتی‌الامکان از تولیدات و صنعت داخلی حمایت‌هایی انجام گیرد.

در وضعیت فعلی بر اساس قوانین و مقررات صادرات و واردات، مواردی چون حقوق گمرکی وجود دارد که رقم کمی را تشکیل می‌دهد. حقوق گمرکی به

تصویب مجلس می‌رسد، سپس اعمال می‌شود. میزان حقوق گمرکی معمولاً ۵ تا ۱۰ درصد است.

سود بازرگانی برای هر تعرفه نیز به تصویب دولت می‌رسد و معمولاً هر ساله با تغییراتی برای اجرا به وزارت بازرگانی ابلاغ می‌شود.

برآوردهای آماری نشان می‌دهد ارزش کل واردات ایران در هفت ماهه اول امسال ۷ میلیارد و ۹۱۰ میلیون دلار معادل ۱۳۸۴۲ میلیارد ریال می‌باشد (هر دلار ۱۷۵۰ ریال محاسبه شده است). میزان کل حقوق گمرکی و سود بازرگانی که از این میزان واردات دریافت شده، رقمی در حدود ۱۴۵۱ میلیارد ریال است. مقایسه این ارقام نشان می‌دهد میزان حمایت ۱۰/۵ درصد می‌باشد. به

دیگر سخن از کل واردات ۱۰/۵ درصد از طریق حقوق گمرکی و سود بازرگانی حمایت شده و این در حالی است که ارزش واردات کشور از میزان اعلام شده بالاتر است، زیرا ارزش دلار امروز از ۸۰۰۰ ریال بیشتر می‌باشد، هرگاه ارزش واردات کشور با نرخ برابری دلار معادل ۸۰۰۰ ریال سنجیده شود، نرخ تعرفه مؤثر ۲/۳ درصد خواهد بود.

معنای این عدد این است که از مجموعه واردات کشور فقط ۲/۳ درصد اخذ شده و اگر مجوزهای عدم ساخت برداشته شود، با این تعرفه‌ها کشور ایران به عنوان یک بازار آزاد ۶۰ میلیونی ایده‌آل برای صادرکنندگان سایر کشورها تلقی می‌گردد.

از این بحث می‌توان نتیجه گرفت با

که اولویت کمتری دارند به ترتیب ۴ و ۶ سال دارای معافیت مالیاتی می‌باشند. اگر این صنایع در مناطق محروم واقع شده باشند، ۵۰ درصد به مدت زمان یادشده اضافه خواهد شد.

این امر انگیزه مناسبی برای سرمایه‌گذاران صنعتی خواهد بود. در سنوات گذشته حمایت‌های دیگری از جمله تخصیص ارز یارانه‌ای وجود داشت که امروزه صورت نمی‌گیرد و تمام ارز تخصیصی به نرخ واریزنامه‌ای تبدیل شده است.

تسهیلات سیستم بانکی به صاحبان صنایع از دیگر سیاست‌های حمایتی در بخش صنعت است، اما میزان این تسهیلات ناچیز می‌باشد. امید می‌رود سیستم بانکی نگاه مثبت‌تری به بخش صنعتی بیاندازد.

سرمایه‌گذارانی که بخواهند ماشین‌آلات صنعتی وارد کنند، علاوه بر معافیت از قانون مالیات‌ها، از سود بازرگانی و حقوق گمرکی معاف هستند. این امر از جمله سیاست‌های حمایتی دولت در جهت توسعه سرمایه‌گذاری‌های صنعتی است که از زمان فعالیت شورای انقلاب تاکنون ادامه دارد.

سیاست‌های تشویق صادرات، تصمیم‌سازی‌های مدیریتی، ارائه اطلاعات بازارهای صادراتی و نیز حذف موانع مختلف از دیگر سیاست‌های حمایتی در بخش صنعت است.

سیاست‌های حمایتی در

کشورهای همانند ایران چگونه است؟

تشریفات اداری در کشورهای همانند ایران به صورتی که در ایران است، وجود ندارد. برای مثال صنعتگران ترکیه هر گاه بخواهند برای مواد اولیه خود گشایش اعتبار کنند، فوراً از سیستم بانکی ارز تهیه و گشایش اعتبار می‌کنند و نیازی به اخذ مجوزهای گوناگون ندارند. مسایل مدیریتی و کارگری در بخش تولید در ایران بساعت شده است

خواهد کرد. در این برنامه وزارت صنایع درصدد است سود بازرگانی را متناسب با نیاز صنعت به اندازه‌ای افزایش دهد که حمایت لازم و منطقی از تولیدات صنعتی صورت گیرد و نیازی به صدور مجوز عدم ساخت نباشد.

وزارت صنایع برای سال آینده حدود ۴۰ درصد مجوزهای عدم ساخت را با افزایش سود بازرگانی حذف می‌کند. این امر صاحبان صنایع را در جهت ورود به بازارهای جهانی و رقابت در این بازارها تشویق می‌کند و حرکت سازنده‌ای به حساب خواهد آمد.

چرا از دیدگاه واردات و صادرات، ارقام حمایتی از صنایع، ارقام ناچیزی هستند؟

رقم‌های مؤثر حمایت از صنعت از طریق حقوق گمرکی و سود بازرگانی همان‌طور که گفته شد بسیار ناچیز و رقمی در حدود ۲/۵ درصد است. زیرا اقلامی که وارد شده‌اند، به‌طور عمده دارای حقوق گمرکی و سود بازرگانی کمتری هستند، مانند گندم، کالاهای ضروری مصرفی و مواد اولیه تولید.

سایر اقلام که دارای تعرفه‌های بالایی هستند به دلیل نداشتن اجازه ورود، وارد کشور نشده‌اند و در نتیجه سود بازرگانی و حقوق گمرکی زیادی تحصیل نشده است.

آیا از صنعت جز از دیدگاه واردات و صادرات، حمایت‌های دیگری می‌شود؟

بلی، از دیدگاه قوانین مالیاتی نیز صنایع حمایت می‌شوند. براساس ماده ۱۳۲ قانون مالیات‌های مستقیم، صنایعی که تأسیس می‌شوند، اگر در شعاع ۱۲۰ کیلومتری خارج از تهران و یا شعاع ۵۰ کیلومتری خارج از اصفهان باشند، از معافیت‌های مالیاتی به مدت ۴، ۶ و ۸ سال برخوردار می‌باشند. این معافیت‌ها بستگی به نوع صنعت دارد، صنایعی که اولویت ۱ دارند، هشت سال و صنایعی

محاسبه ارزش دلار معادل ۱۷۵۰ ریال، به هیچ وجه از صنایع داخلی حمایت واقعی نمی‌شود و به دلیل ناچیز بودن ارقام وصولی از طریق تعرفه‌های وارداتی و فقدان حمایت واقعی از صنایع، بدین‌طریق صنایع از روش‌های دیگری پشتیبانی می‌شوند که از آن جمله شبه‌تعرفه‌ها را می‌توان نام برد.

شبه‌تعرفه‌ها همان مجوزهای ورود هستند. در این شیوه هر صنعتی که در داخل کشور به اندازه کافی تولید داشته و کیفیت آن مورد قبول باشد، حمایت می‌شود و اجازه ورود کالای مشابه داده نخواهد شد. این همان مجوز عدم ساخت می‌باشد.

آیا با صدور مجوز عدم ساخت، حمایت اساسی از صنایع صورت گرفته است؟

متأسفانه به دلیل مشکلات مبتلابه صنعت که ناشی از جنگ تحمیلی، کمبود نقدینگی ریالی و ارزی، پایین بودن بهره‌وری نیروی کار و... می‌باشد، سیاست حمایت واقعی از صنعت به‌طور روشن اعمال نشده و انجام یک برنامه مدون و زمان‌بندی شده تاکنون مقدور نبوده است.

امید می‌رود با توجه به تثبیت وضعیت ارزی کشور در برنامه سوم توسعه و شفاف شدن سیاست‌های اقتصادی و ارزی، وزارت صنایع با اجرای یک برنامه مدون، به تدریج تمامی موارد عدم ساخت داخل و یا شبه‌تعرفه‌ها را از کتاب مقررات صادرات و واردات حذف نماید.

امروزه حدود ۵۱۰۰ تعرفه در کتاب مقررات صادرات و واردات وجود دارد که از این میزان حدود ۲۸۶۱ مورد آن به وزارت صنایع مربوط است.

وزارت صنایع بر اساس یک برنامه زمان‌بندی حداکثر تا دو سال آینده تمامی مجوزهای عدم ساخت را با در نظر گرفتن تغییرات سود بازرگانی حذف

حمایت‌های صنعتی بیشتری نسبت به کشورهای همانند ایران اعمال شود که امید می‌رود با شفاف شدن قوانین و مقررات در سال‌های آینده و روشن شدن وضعیت ارزی در برنامه سوم توسعه، به تدریج مقررات صادرات و واردات مانند سایر کشورهای جهان به‌طور روشن اعمال شود.

■ آیا سیاست‌های حمایتی اعمال شده در صنعت تاکنون ثمربخش بوده است؟

□ با توجه به شرایطی که تاکنون حاکم بر اقتصاد کشور بوده، اگر غیر از آنچه که عمل شده است عمل می‌شد، نتیجه بسیار نامطلوب‌تر بود. شرایط اقتصادی ایران یک شرایط عادی نبود و جنگ تحمیلی، محاصره اقتصادی و مشکلات ارزی باعث شد صنعت به صورت کنونی شکل بگیرد.

اگر وضعیت صنعت فعلی با ۱۰ سال گذشته یا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی مقایسه شود، آمارهای حاکی از رشد قابل توجه به وضوح مشاهده می‌شود. کشور در اغلب زمینه‌ها به خودکفایی رسیده و در اغلب بخش‌ها مازاد تولید وجود دارد. مسیزان صادرات کالاهای صنعتی روزبه‌روز در حال رشد است. زمانی سهم صادرات کالاهای صنعتی در مجموعه صادرات غیرنفتی حدود ۱۰ درصد بود. این رقم در شش ماهه اول امسال به ۶۰ درصد رسیده که بسیار قابل توجه است. آمار نشان می‌دهد هر ماه سهم صادرات محصولات صنعتی در مجموعه صادرات غیرنفتی رو به افزایش است.

■ آیا سیاست‌های حمایتی برای صنایع صادرات‌گرا اعمال می‌شود یا صنایعی راکه در داخل مصرف می‌شود نیز تحت پوشش قرار می‌دهد؟

□ در اوایل سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل کمبودهایی که در بازار داخلی وجود داشت، سیاست‌های حمایتی در قبال صنایعی اعمال می‌شد که

تولیداتشان در داخل موردنیاز بود. در آن زمان در واقع سیاست جایگزینی واردات تشویق می‌شد.

هم‌اکنون کشور از نظر محصولات صنعتی در اغلب زمینه‌ها به خودکفایی رسیده است. از چهار سال پیش وزارت صنایع به فکر سرمایه‌گذاری و توسعه صنایعی است که صادرات‌گرا می‌باشند.

اصولاً کشور به مرحله‌ای از رشد رسیده است که ارزش موردنیاز صنعت را از طریق صادرات محصولات صنعتی تأمین کند و این روند روزبه‌روز تقویت می‌شود. اگر صنایع سالانه به سه میلیارد دلار ارزش نیاز داشته باشند، حداقل ۱/۵ میلیارد دلار آن با روند کنونی تولید و صادرات از عرضه محصولات صنعتی در بازارهای خارجی تأمین می‌شود.

اگر دولت ممنوعیت و محدودیت‌های صادرات صنعتی را برمی‌داشت و اجازه صدور تمامی کالاهای صنعتی را به وزارت صنایع می‌داد، ظرف دو سال ارزش صنعت از صادرات کالاهای صنعتی تأمین می‌شد.

سیاست‌های وزارت صنایع در چند سال اخیر روی بخش‌هایی از صنعت متمرکز است که بازارهای جهانی مناسبی داشته باشد و کالاهای قابل رقابت و قابل صدور به بازارهای خارجی عرضه کند. برای ورود به بازارهای جهانی باید کیفیت کالاهای صنعتی به نحوی باشد که بتواند با رقبای خارجی رقابت نماید.

خوشبختانه در دو سال اخیر کیفیت تولیدات ایران به علت وجود رقابت در بازار داخلی، فوق‌العاده افزایش یافته است و بازار داخلی به‌تنهایی تکافوی بازار موردنیاز صنعت را نکرده است و صنایع وارد بازارهای خارجی شده‌اند.

کالاهای ایرانی در بسیاری از زمینه‌ها دارای استانداردهای بین‌المللی است و انشاءالله به تدریج استانداردهای بالاتری را اخذ خواهند کرد. سیاست‌های حمایتی ایران در دوره کنونی در صنایعی

است که امکانات صادراتی مناسبی داشته باشد. امکانات صادراتی در صنعت باید با توجه به توان بالقوه کشور و توانمندی‌ها و محدودیت‌هایی که در داخل وجود دارد، ایجاد شود.

■ آیا تسهیلات تکلیفی در ارقام بودجه کشور به سیاست‌های حمایتی در صنعت لطمه نمی‌زند و یا جزو این سیاست‌ها محسوب می‌شود؟

□ تسهیلات تکلیفی به صنایع دولتی که دارای نقدینگی کافی نیستند، تعلق می‌گیرد. این نوع تسهیلات مقدار زیادی از سهم سایر بخش‌ها را به خود اختصاص می‌دهد و باعث کمبود نقدینگی در سایر بخش‌ها می‌شود.

یکی از علل کمبود نقدینگی در کشور، بلوکه شدن بخش مهمی از تسهیلات بانکی و زیر قفل قرار گرفتن آنها در بین شرکت‌های دولتی است. این عمل سیاست حمایتی صحیحی نیست و صنعت را حمایت نمی‌کند. انشاءالله با اجرای برنامه خصوصی‌سازی و واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی، به تدریج میزان اعطای تسهیلات تکلیفی کاهش یابد.

■ از سیاست‌های حمایتی بیشتر صنایع بخش دولتی بهره‌مند می‌شوند یا صنایع بخش خصوصی نیز از آن برخوردار می‌گردند؟

□ سیاست‌های حمایتی به‌طور معمول به صورت کلان اعمال می‌شود و وزارت صنایع هیچ‌گاه تاکنون سیاست‌های حمایتی را مختص بخش خصوصی یا دولتی به‌کار نبرده است. به دیگر سخن، بخش خصوصی و دولتی که در صنعت کشور فعال هستند، بنا به نوع فعالیت می‌توانند از تعرفه‌های وزارت صنایع بهره‌مند شوند، اما از آنجا که گفته شده ۸۵ درصد اقتصاد ایران در دست دولت است، در نتیجه میزان بهره‌مندی صنایع دولتی از حمایت‌ها بیشتر از صنایع بخش خصوصی می‌شود.

مناطق با نگاه به داخل، کار خود را آغاز کرده‌اند.

اگر از مزیت‌های مناطق آزاد ایران استفاده شود و واحدهای تولیدی با نگاه به بازارهای جهانی در این مناطق فعالیت کنند، این مناطق زمینه‌ای برای حذف سیاست‌های حمایتی خواهند بود.

مناطق آزاد تمرینی است برای ورود صنایع ایران به بازارهای جهانی و بدون استفاده از مقررات و سیاست‌های داخلی می‌توان صنایع را در مناطق آزاد برای نیل به صادرات و حذف سیاست‌های حمایتی پایه‌گذاری کرد.

■ برای حذف کامل سیاست‌های حمایتی در صنایع، دولت چه تمهیداتی باید بیندیشد؟

□ تصور می‌کنم اگر دولت ابزارهای لازم فعالیت را به بخش خصوصی بدهد و این بخش بتواند در بلندمدت برنامه‌ریزی کند و تدارکات لازم را به موقع انجام دهد، سیاست‌های حمایتی به تدریج حذف خواهد شد.

بخش سرمایه‌گذار در زمینه صنعت امروزه نمی‌داند در آینده نزدیک یا دور چه اتفاقی خواهد افتاد. دولت باید تصویر روشنی از وضعیت ارزی، مقررات صادرات و واردات، مالیات‌ها، عوارض و سایر مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی به جامعه بدهد. سرمایه‌گذاران با توجه به آگاهی‌هایی که پیدا خواهند کرد، خود را هماهنگ می‌کنند و سرمایه‌گذاری به نحو شایسته‌ای صورت می‌گیرد. اگر ابزارها و مقررات از سوی دولت ساده، روشن و شفاف باشد، بهترین حمایت از صنعت و سرمایه‌گذاران این بخش خواهد شد و نیازی به سیاست‌های حمایتی دیگری نخواهد بود.

عوامل شبه‌تعرفه‌ای یا حذف مجوزهای عدم ساخت، تنظیم شده است و اگر مشکلات در ابعاد مختلف اقتصاد حل شود، ظرف دو سال آینده کل تعرفه‌های مربوط به وزارت صنایع شفاف خواهد شد.

در کشورهای جهان و کشورهای مشابه ایران حمایت تعرفه‌ای بین ۲۰ تا ۲۵ درصد است که این سیاست تحت عنوان حقوق گمرکی و سود بازرگانی اعمال می‌شود، اما در ایران همان‌طور که گفته شد، متوسط مؤثر این حمایت ۲/۵ درصد است.

■ سیاست‌های حمایتی در کشورهای مشابه اقتصاد ایران چگونه است؟ آیا با ایران همخوانی دارد؟

□ هر کشوری در صنعت خود سیاست‌های حمایتی لازم و مربوط به خود را اعمال می‌کند، اما در ایران به خاطر شرایط خاص اقتصادی، حمایت‌های انجام شده اندکی طولانی شده است و البته سیاست‌های حمایتی در ایران تا حدودی پیچیده است.

برای مثال در اقتصاد مصر ورود اغلب کالاها با تعرفه‌های بین ۱۰ تا ۲۰ درصد آزاد است و صنعت در این کشور در حال شکل‌گیری است. اما در ایران حمایت‌ها در هر بخشی با بخش دیگر متفاوت است و علاوه بر حقوق گمرکی و سود بازرگانی، مجوزهای موردی دارد.

برای واردات یک کالا گاهی باید مجوز ۴ دستگاه متفاوت اخذ شود و چنین تشریفات اداری (بوروکراسی) در بلندمدت رشد صنعت را متوقف می‌کند.

در ایران میزان اعمال سیاست‌های حمایتی بیش از دیگر ممالک مشابه بوده که علت آن شرایط خاص اقتصادی است.

■ آیا احداث واحدهای تولیدی در مناطق آزاد ایران می‌تواند زمینه‌ای برای حذف سیاست‌های حمایتی در صنعت باشد؟

□ مناطق آزاد با هدف پردازش صادرات پایه‌گذاری شد، اما متأسفانه واحدهای صنعتی احداث شده در این

البته در مجموعه صنایع زیرپوشش وزارت صنایع این روند خیلی حاکم نیست، زیرا در این بخش واحدهای خصوصی زیادی وجود دارند که از این حمایت‌ها استفاده می‌کنند و می‌توان گفت استفاده صنایع زیرمجموعه این وزارتخانه در بخش‌های دولتی و خصوصی از سیاست‌های حمایتی یکسان (به صورت ۵۰-۵۰) است.

■ آیا سیاست‌های حمایتی در بخش صنعت در جهتی استوار است که آینده را برای حضور در سازمان جهانی تجارت نوید دهد؟

□ سیاست‌های حمایتی ایران باید در جهتی حرکت کند که صنعت بتواند وارد بازارهای جهانی شود.

هم‌اکنون سیاست‌های حمایتی در ایران این اجازه را نمی‌دهد که صنعت وارد بازار جهانی شود. صنعتی که ۲۸۶۱ قلم مواد و کالای موردنیاز آن به‌طور عمده باید با مجوز وارد کشور شود، هیچگاه نمی‌تواند به بازارهای جهانی راه یابد. صنعت کشور هنگامی می‌تواند وارد بازار جهانی و به تبع آن سازمان جهانی تجارت شود که هیچ مجوز ورود نداشته باشد و آزادانه بتواند رقابت کند. منتها در تمامی کشورها تعرفه وجود دارد و از برخی صنایع با توجه به حساسیت‌هایی که در آن کشورها هست، حمایت‌های بیشتری می‌شود، اما به تدریج یارانه‌ها و حمایت‌ها کاهش می‌یابد.

ایران نیز باید به این سمت حرکت کند که به تدریج یارانه‌های حمایتی را حذف کند. سیاست‌های حمایتی مطلق در ایران به‌طور قطع منافی حرکت کشور در جهت اقتصادی شدن است و باید به تدریج سیاست‌های حمایتی را با روش‌های صحیح کاهش داد.

برای ورود به بازارهای جهانی تمامی بخش‌های کشور باید همگام شوند و در آنها تحول ایجاد شود. در وزارت صنایع آمادگی‌های لازم برای ایجاد این تحول وجود دارد. اینک در این وزارتخانه تمامی تعرفه‌های مناسب برای حذف